

of supply chains is aimed to meet the needs of tourism infrastructure of first and second orders to develop logistics and transportation supply chains. Actuality is article's focus on the problem of sustainable development of tourism in major cities of Ukraine. The purpose - to reveal the essence of geological organization of tourism space in a big city on the principles of sustainable development. Methods combine geographical and logistical approaches to solving the problem of sustainable tourism development in cities. Results: worked out the model of logistic organization of tourist space in town and used on example of Lviv and Kyiv. Scientific novelty: for the first time a model of logistic organization of tourist space in town is developed. The practical significance is to contribute to the solution of the problem of tourism space efficient organization a big city on the principles of sustainable development using geological approach.

Key words: tourist geospace, geological organization, geological design, tourism infrastructure.

Стаття надійшла до редколегії 08.03.2016 р.

УДК 327.8

Ганна СталOVEROVA

Порівняльний аналіз сучасної безпекової політики провідних партій Великобританії

Підбито підсумки безпекової політики британського коаліційного уряду Д. Кемерона (2010–2015); доведено, що політичним силам консерваторів та ліберал-демократів для проведення одностайного курсу у сфері нацбезпеки потрібно було йти на компроміси, а також аналізується проблематика безпекової стратегії на парламентських виборах 2015 р., зокрема проводиться порівняльний аналіз положень сучасної безпекової стратегії провідних партій Великобританії. Передвиборча кампанія 2015 р. стимулювала активні дискусії з питань безпеки, а відповідні розділи включено в передвиборчі маніфести всіх провідних британських політичних партій. У ході передвиборчої кампанії практично по жодному аспекту безпекової проблематики не було міжпартійної єдності. Насамперед, лейбористи, ліберал-демократи, ШНП і Партія «зелених» заявили про готовність розвивати співробітництво з ЄС, а консерватори та ПНОК виявилися на боці євроскептиків. Думки партій розділилися також щодо питань проведення військових операцій за кордоном, фінансування й чисельності збройних сил. В умовах однопартійного уряду й наявності більшості в палаті обшин перед консерваторами відкриваються широкі можливості з реалізації власного бачення безпекової політики Великобританії.

Ключові слова: Великобританія, безпекова стратегія Великобританії, безпекова політика, ЄС, НАТО, політичні партії, парламентські вибори.

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах виникнення нових викликів та загроз, трансформації системи міжнародної безпеки, питання безпекової політики часто стають об'єктом уваги британської спільноти та експертів. Відсутність міжпартійного консенсусу з більшості положень безпекової стратегії Великобританії в ході передвиборчої кампанії 2015 р. роблять дискусії про перспективи британської безпекової політики ще більш актуальними.

Аналіз досліджень цієї проблеми. У політологічній площині проблематика сучасної безпекової політики провідних політичних партій Великобританії розглядалась авторитетними англійськими вченими Дж. Річардсом [12], Дж. Кіркомпом [10], С. Біскопом [6], А. Котеєм [8]. В українській політологічній літературі практично відсутні спеціальні праці з цієї проблематики.

Мета дослідження – характер і напрями еволюцій позицій політичних партій Великобританії щодо політики у сфері безпеки у XXI ст., аналіз принципів формування та визначення засобів реалізації політики цієї країни в міжнародних організаціях.

Відповідно до сформульованої мети виконувалися такі **завдання:** здійснення порівняльного аналізу сучасної безпекової політики провідних партій Великобританії, установлення рівня їхнього взаємовпливу й взаємозалежності, виявлення їх впливу на формування громадської думки Великобританії.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У травні 2010 р. вперше після Другої світової війни у Великобританії сформовано коаліційний уряд, який очолив лідер консерваторів Д. Кемерон. Незважаючи на те, що коаліція торі та ліберал-демократів, має різні погляди на розв'язання внутрішньо- й зовнішньополітичних питань, цей уряд довів свою

життєздатність, хоча пріоритетного значення набули проблеми соціально-економічного розвитку та подолання наслідків світової фінансової кризи, питанням безпеки також надається великого значення.

Уже в жовтні 2010 р. на розгляд спільноти уряд надав стратегію національної безпеки, яка повинна була не лише надати аналіз актуальних викликів і загроз, але й забезпечити тісний взаємозв'язок із зовнішньою та фінансово-економічною політикою Кабінету. Крім того, для координації політики у сфері безпеки створено Раду національної безпеки.

Лейтмотивом нової безпекової політики стало скорочення витрат на оборону та військових сил у межах подолання бюджетного дефіциту. Рівень військових витрат знижено з 2,5% ВВП у 2010 р. до 2,2 ВВП у 2014 р. [8, с. 212], а чисельність військових скорочено з 190 тис. у 2010 р. до 159 тис. у 2014 р. [5, с. 123]. До 2020 р. уряд запланував подальше скорочення озброєних сил до 142 тис. осіб [5, с. 124].

Задля економії уряд відмовився від розробки й прийняття на озброєння низки зразків нової бойової техніки, включаючи, наприклад, літаки дальньої морської розвідки й патрулювання «Німрод». Довгий час залишалося відкритим питання про будівництво відразу двох авіаносців на кшталт «Куїн Елізабет», які повинні прийти на зміну списаним у 2014 р. авіаносцям на кшталт «Інвінсібл». Однак, якщо б відмінили будівництво хоча б одного з нових авіаносців, то це б негативно позначилося на британській безпековій політиці й, урешті-решт, вирішено дотримуватися першочергових планів.

Проведення одностайного курсу у сфері безпеки ускладнювалося потребою досягнення компромісів між партнерами по коаліції, ураховуючи, що погляди консерваторів та ліберал-демократів збігалися далеко не завжди й ліберал-демократи вже з весни 2011 р. стали намагатися більш послідовно відстоювати свої позиції [3, с. 22], хоча їх вплив обмежено кількісною перевагою торі як у Кабінеті, так і в керівництві Міністерства оборони.

Головним постало питання про заміну чотирьох підводних човнів типу «Венгард» – єдиних носіїв британської ядерної зброї, строк експлуатації яких закінчується у 2025–2030 рр. Згідно з цим лише активна фаза будівництва нових ракетноносців потребує за попередніми оцінками 25–30 млрд ф ст. [15] (тобто понад 70 % річного військового бюджету). Ліберал-демократи виступили проти рівноцінної заміни підводних човнів, пропонуючи потратити хоча б частину коштів на розвиток звичайних збройних сил, хоча будівництво лише трьох нових ракетноносців (замість чотирьох) не дасть можливості нести бойове чергування безперервно, із чим не могли погодитися консерватори. Партнери по коаліції так і не змогли прийти до згоди, й остаточне розв'язання цього питання відклали до 2016 р.

Іншим принципово важливим моментом стала проблема військово-політичного співробітництва з ЄС. Якщо консерватори традиційно надавали перевагу розвитку відносин зі США й НАТО, то ліберал-демократи не заперечуючи важливості трансатлантичного партнерства, навпаки, бачили в ЄС важливого союзника, у т. ч. у сфері безпеки. Домовитися партнерам так і не вдалось і вибір був зроблений на користь двосторонніх відносин: 2 грудня 2010 р. підписано англо-французьку угоду про співробітництво в галузі безпеки.

На відміну від концептуальних питань, коаліція продемонструвала єдність із питань участі британських збройних сил в операціях за кордоном. Через 12 років війни в Афганістані, що обернулося для Лондона серйозними матеріальними витратами, розпочато вивід британських військ із цієї країни: якщо у 2009–2012 рр. там перебувало близько 9,5 тис. британських військовослужбовців [14], то вже до грудня 2014 р. війська були в основному виведені, а мандат Міжнародних сил сприяння безпеці завершений. У лютому 2015 р. в Афганістані залишалося менше 500 британських військових [14].

У 2011 р. Великобританія прийняла активну участь в операції із забезпечення безполітної зони над Лівією. Літаки Королівських ВПС виконали понад 2 тис. бойових вильотів, що склало 20 % від загальної кількості країн, які брали участь в операції [11, с. 53]. Практика нанесення авіаударів без проведення наземної фази отримала подальше продовження у 2014 р., коли Лондон приєднався до військової операції проти бойовиків Ісламської держави Іраку й Леванту. За період із жовтня 2014 р. по березень 2015 р. британські літаки нанесли понад 200 ударів по позиціях бойовиків ІГІЛ (6 % від їх загальної кількості) [11, с. 54].

У цілому успішний, із військового погляду, досвід проведення операцій проти прибічників М. Каддафі у 2011 р. й проти бойовиків ІГІЛ у 2014 р. наочно продемонстрував переваги авіаударів, порівняно з наземними вторгненнями, котрі продовжували асоціюватись у багатьох британців із

затяжними кампаніями в Іраку та Афганістані. Більш зважений підхід до участі в закордонних операціях переважав у палаті обшин, коли вона в серпні 2013 р. висловилася проти військової участі в передбаченій на той момент військовій операції в Сирії зі скинення легітимно обраного Б. Асада.

Хоча напередодні парламентських виборів, які відбулися 7 травня 2015 р., основну увагу традиційно приділяли проблемам соціально-економічного розвитку, питання зовнішньої й безпекової політики також висвітлювалися досить широко. Хоча за п'ять років перебування при владі консерватори та ліберал-демократи зуміли розробити й приступити до здійснення нової безпекової політики, яка значною мірою відповідала сучасним реаліям, відбулися масштабні скорочення засобів на оборону та військовослужбовців. У результаті передвиборча кампанія 2015 р. стимулювала активні дискусії з питань безпеки, а відповідні розділи включено в передвиборчі маніфести всіх провідних британських політичних партій.

Основи безпекової політики Консервативної партії викладено ще в стратегії національної безпеки 2010 р. Так що торі лише актуалізували деякі їхні положення. Консерватори пообіцяли зберегти рівень оборонних витрат на рівні, не нижчому за 2 % ВВП відповідно до критеріїв НАТО.

У галузі міжнародного військового співробітництва консерватори традиційно розглядали в якості основних союзників Британії НАТО, США, ЄС, а також Співдружність Націй. При цьому в передвиборчому маніфесті повторювали обіцянку Д. Камерона провести у 2017 р. референдум про членство в ЄС. Особливо підкреслювалася потреба довести до кінця операцію проти ІГЛІ, а також підтримувати територіальну цілісність України [9].

Передвиборчий маніфест консерваторів у галузі безпеки в багатьох аспектах повторював ключові положення прийнятих раніше. Водночас торі включили в неї питання про боротьбу з ІГЛІ й про конфлікт на Україні.

Розділи із зовнішньої політики та безпеки в передвиборчому маніфесті Лейбористської партії багато в чому перегукувалися з обіцянками консерваторів. Лейбористи виступили за розробку нового огляду безпеки й за збереження «мінімальних сил ядерного стримування, достатніх для постійного бойового чергування» [9]. Із часів Т. Блера лейбористи завжди виступали за розширення співробітництва з ЄС, однак у цей раз навіть вони, орієнтуючись на зростання популярності євроскептиків, заявили про неготовність передавати нові повноваження Брюсселю без проведення референдуму про членство Британії в ЄС. Разом із консерваторами Лейбористська партія підтримала операцію проти ІГЛІ і відкрито визнала можливість проведення військових операцій у майбутньому й підкреслила, що це можливо за потреби правових основ і чіткого плану бойових дій та постконфліктного мирного будівництва.

Особливий підхід до політики в галузі безпеки завжди був характерний для Партії ліберальних демократів. Молодші партнери консерваторів по коаліції, вони послідовно виступали проти оновлення ядерного потенціалу на рівноцінній основі, продовжуючи цю лінію й у своєму передвиборчому маніфесті. Факт участі в роботі Д. Камерона не завадив ліберал-демократам звернути особливу увагу на низку недоліків його безпекової політики: зокрема, вони зацентрували увагу на нездатності уряду створити резерви в 30 тис. осіб, котрі, як спочатку припускалося, повинні були частково компенсувати скорочення збройних сил. Намагаючись завоювати симпатії якомога більшого числа виборців, ліберал-демократи виступили з пропозицією сформувати єдиний військовий кабінет, об'єднавши бюджети міноборони, спецслужб і підрозділів із забезпечення кібербезпеки. Як і у 2010 р., ліберал-демократи стали партією, яка пообіцяла заборонити експорт озброєнь у країни, що порушують права людини.

У сфері міжнародного військового співробітництва в передвиборчому маніфесті ліберал-демократів особливо підкреслювалася роль європейської оборонної інтеграції. Хоча вони й не були проти проведення референдуму про членство в ЄС у випадку передачі Брюсселю «значних повноважень» [14]. Ліберал-демократи, як і лейбористи, заявили про можливість проведення військових операцій при наявності гуманітарних або правових підстав, а також присвятили окреме питання ситуації в Україні, схарактеризувавши Росію як країну «із все більше зростаючою агресією» [4].

Порівняно нова політична сила – Партія незалежності Об'єднаного Королівства (ПНОК) – стала чи не єдиною політичною силою, що виступила з гаслами суттєвого збільшення витрат на безпеку, незважаючи на фінансові труднощі. Крім того, ПНОК обіцяла зберегти ядерний потенціал, а також забезпечити будівництво двох нових авіаносців. У галузі зовнішньої політики й міжнародного військового співробітництва передбачено опору на країни «англосфери», вихід із ЄС і згортання європейської інтеграції у сфері безпеки [14]. Стосовно України ПНОК виступила за дипломатичне розв'язання українського питання.

Іншою впливовою політичною силою стала Шотландська національна партія (ШНП), незважаючи на поразку прибічників незалежності Шотландії на проведеному у вересні 2014 р. референдумі. Як і на референдумі з питання про незалежність, ШНП виступила за без'ядерний статус Шотландії. Крім того, у передвиборчому маніфесті ШНП особливу увагу приділено збереженню членства в ЄС і розвитку співробітництва з Брюсселем, а також проблемам безпеки в Арктичному регіоні [13].

У передвиборчому маніфесті Партії «зелених» проблематика безпеки мала другорядне значення. Лейтмотивом передвиборчої кампанії «зелених» у сфері безпеки стали ядерне роззброєння й підписання відповідної міжнародної угоди [13]. У сфері зовнішньої політики Партія «зелених» виступила за збереження членства в ЄС (але при проведенні референдуму), опору на ООН.

На парламентських виборах 2015 р. аж до оголошення їхніх результатів зберігалась інтрига: консерватори та лейбористи йшли практично впритул, а опитування громадської думки свідчило про високу ймовірність формування нової коаліції, або уряду меншості. За результатами підрахунку голосів виборців, за консерваторів проголосували 36,9 % виборців, за лейбористів – 30,4 %, за Партію незалежності Об'єднаного Королівства – 12,6 %, за ліберал-демократів – 7,9 %, за Шотландську національну партію – 4,7 %, за партію «зелених» – 3,8 % британців. Однак унаслідок особливості британської виборчої системи картина розподілу між партіями депутатських мандатів виявилася дещо іншою: із 650 місць у палаті обшин консерватори отримали 331 місце, лейбористи – 232, ШНП – 56, ліберал-демократи – вісім, ПНОК і партія «зелених» – лише по одному місцю [14]. Отже, консерватори на чолі з Д. Камероном зуміли завоювати в палаті обшин абсолютну більшість і, відповідно, отримали можливість сформувати однопартійний уряд. У декілька разів зуміла збільшити своє представництво в парламенті ШЕП, тоді як найбільшої поразки зазнали ліберал-демократи, утративши 48 депутатських місць.

Хоча другий, на цей раз однопартійний, кабінет на чолі з Д. Кемероном сформовано недавно, можна більш-менш упевнено говорити про продовження ним колишньої безпекової політики. Свої посади зберегли міністр закордонних справ Ф. Хеммонд та міністр оборони М. Феллон. Але, можна говорити й про те, що консерватори оновлять стратегію національної безпеки з метою максимальної активізації її змісту. Зокрема, у розділі щодо викликів і загроз можна додати положення, пов'язані з ризиками безпеки, які виходять із Росії.

Деякому коригуванню можуть піддаватися плани зі скорочення чисельності та фінансування збройних сил. Наявність парламентської більшості й формування однопартійного уряду уможливить консерваторам проводити більш послідовну політику в галузі безпеки.

Стосовно зовнішньополітичних аспектів безпекової стратегії Великобританії консерватори продовжать традиційний курс з орієнтацією на військово-політичне співробітництво зі США й НАТО.

Потрібно зазначити, що проведення Великобританією середніх або великих наземних операцій є вкрай малоймовірним: у Британії ще дуже свіжі спогади про затяжні кампанії в Іраку й Афганістані. Відмова палати обшин санкціонувати у 2013 р. британську участь у запланованій військовій операції проти Дамаска стала сигналом про небажання британського суспільства брати участь у військових операціях. Крім того, скорочення збройних сил не могло не послабити їхні експедиційні можливості.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, передвиборча кампанія 2015 р. стимулювала активні дискусії з питань безпеки, а відповідні розділи були включені в передвиборчі маніфести всіх провідних британських політичних партій. У ході передвиборчої кампанії практично по жодному аспекту безпекової проблематики не було міжпартійної єдності. Насамперед, лейбористи, ліберал-демократи, ШНП і партія «зелених» зробили заяву про готовність розвивати співробітництво з ЄС, а консерватори та ПНОК виявилися на боці євроскептиків. Думки партій розділилися також із питань проведення військових операцій за кордоном, фінансування й чисельності збройних сил. В умовах однопартійного уряду та наявності більшості в палаті обшин перед консерваторами відкриваються широкі можливості щодо реалізації власного бачення безпекової політики Великобританії.

Джерела та література

1. Дилеммы Британии. Поиск путей развития / под ред. А. А. Громыко, Е. В. Ананьевой. – М. : Весь мир, 2014. – 459 с.
2. Коалиционное правительство Великобритании – год после выборов : доклады Ин-та Европы / под ред. А. А. Громыко, Е. В. Ананьевой. – М. : Рус. сувенир, 2011. – 179 с.

3. Яковенко Н. Л. «Особливі відносини» як визначальний фактор британської ролі в Північноатлантичному альянсі / Н. Л. Яковенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин, 2012. – Вип. 3 (Ч. 1). – С. 12–23.
4. A Strong Britain in an Age of Uncertainty: the National Security Strategy [Electronic resource]. – Mode of access : https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61936/national-security-strategy.pdf
5. Armed Forces Redundancies. Standard Note SN/0591 // House of Commons Library/ – L., 2014.
6. Biscop S. The UK and European Defence: Leading or Leaving? / S. Biscop // International Affairs, 2012. – Vol. 88. – P. 1297–1313.
7. Chalmers H. Towards the UK's Nuclear Century / H. Chalmers // The RUSI Journal. – 2013. – № 6.
8. Cottey A. Security in 21st Century Europe / A. Cottey. – L. : Palgrave Macmillan, 2013. – 310 p.
9. Invitation to Join the Government of Britain [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.conservatives.com/~media/files/activist%20centre/press%20and%20policy/manifestos/manifesto 2010>
10. Kirkup J. Navy Chief: Britain Cannot Keep up Its Role in Libya Air War Due to Cuts / J. Kirkup // The Telegraph, 2011. – 20 June.
11. Military Operations in Libya. Standard Note SN/IA/5909 // House of Commons Library. – L., 2011.
12. Richards J. A Guide to National Security. Threats, Responses, and Strategies / J. Richards. – Oxford : Oxford University Press, 2012. – 182 p.
13. Securing Britain in an Age of Uncertainty: the Strategic Defence and Security Review [Electronic resource]. – Mode of access : https://www.direct.gov.uk/prod_consum_dg/groups/dg_digitalassets/@dg/@en/documents/digitalasset/dg_191634.pdf
14. SIPRI Military Expenditure Database [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database
15. Troop Numbers and Contributions [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.isaf.nato.int/troop-numbers-and-contrib>

Сталовєрова Анна. Сравнительный анализ современной безопасности ведущих партий Великобритании. Подводятся итоги политики в области безопасности британского коалиционного правительства Д. Кемерона (2010–2015); доказано, что политическим силам консерваторов и либерал-демократов для проведения единого курса в сфере безопасности нужно было идти на компромиссы, а также анализируется проблематика в области безопасности на парламентских выборах 2015 г., в частности проводится сравнительный анализ современной политики в области безопасности партий Великобритании, сформировавших парламент. Предвыборная кампания 2015 г. стимулировала активные дискуссии по вопросам безопасности, а соответствующие разделы были включены в манифесты ведущих британских политических партий.

В ходе предвыборной кампании практически ни по какому аспекту политики в области безопасности не было межпартийного единства. Лейбористы, либерал-демократы, ШНП и партия «зеленых» сделали заявление о готовности развивать сотрудничество с ЕС, а консерваторы и ПНОК оказались на стороне евроскептиков. Мысли партий разделились также по вопросам проведения военных операций за границей, финансирования и числа вооруженных сил. В условиях однопартийного правительства и при наявности большинства в палате общин перед консерваторами открываются возможности по реализации собственного видения политики в области безопасности Великобритании.

Ключевые слова: Великобритания, политика в области безопасности, ЕС, НАТО, политические партии, парламентские выборы.

Staloverova Anna. Comparative Analysis Modern Security Parties Leading UK. The security policy of the British coalition government of D. Cameron (2010-2015) is summarized; it's been proved that political forces of Tory and Liberal Democrat should have compromised to carry out unanimous course in the scope of national security, and the problems of the security strategy on parliamentary elections in 2015 are analyzed, particularly the comparative analysis of the modern safety strategy of leading British parties is exercised. Under conditions of the appearance of new challenges and threats, transformation of international safety system, the questions of safety policy often become the object of attention of the British community and experts. The absence of cross-party consensus on most terms of safety strategy of the United Kingdom during the election campaign in 2015 makes the discussion about perspectives of the British safety policy still more urgent. During the election campaign there was no unity on any aspect of security subject between parties. First of all, Labourists, Liberal Democrats, Scottish National Party and Green Party made a statement about readiness to develop cooperation with the EU and the Conservatives and the UK Independence Party were on the side of the Eurosceptics. The opinions of the parties were also divided on military operations abroad, financing and force level. In terms of one-party government and presence of majority in the House of Commons, the Conservatives have opportunities to realize their own vision of British safety policy.

Key words: UK, Great Britain, Cameron government, security, NATO, EU, political party.

Стаття надійшла до редколегії 28.03.2016 р.